

Stjepan Brebrić, *Teološka publicistika Stjepana Bakšića*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018., 518 stranica.

„Stjepan Bakšić jedan je od najznačajnijih hrvatskih teologa prve polovine 20. stoljeća. O njemu je opravdano govoriti i kao o jednome od najoriginalnijih katoličkim mislioca i teoloških pisaca u hrvatskoj povijesti. Svjedokom je iznimnog burnoga povijesnog razdoblja, obilježena velikim i značajnim događanjima na crkvenom, teološkom, znanstvenom, kulturnom, političkom i društvenom području. Odjeci tih događaja u izgovorenoj i zapisanoj Bakšićevoj riječi otkrivaju suvremenost njegova kršćanskog i teološkog izričaja“ (str. 5).

Djelo *Teološka publicistika Stjepana Bakšića* autora Stjepana Brebrića predstavlja magistarski rad autora koji ga je napisao pod vodstvom profesora Ivana Goluba, a rad je napisan i obranjen na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Autor je svjestan zahtjevnosti teme, pa u predgovoru piše sljedeće: „Rezultati istraživanja, kao i pokušaj svojevrsnoga sustavno-teološkog pristupa njegovu teološko-publicističkome stvaralaštvu u ovoj knjizi, ne

predstavlja posljednju riječ o mogućnostima veće i svrsishodnije istraživačke obrade, pogotovo ne aktualizacije odnosnoga Bakšićeva stvaralaštva“ (str. 6).

Ova knjiga unatoč ovoj primjedbi autora ima itekako veliku vrijednost zato što prije nje, kod nas u biti ne postoje značajnija istraživanja lika, a pogotovo djela, Stjepana Bakšića, a tu činjenicu nedostatka literature i autor potvrđuje u sljedećem navodu: „Unatoč tome, zbog činjenice da se o Bakšiću do sada malo pisalo, a istraživanja njegova teološkog opusa gotovo da ni nema, ili su javnosti nedostupna, za očekivati je da bi jednu u tom smislu očitu prazninu barem u nekoj mjeri mogla popuniti ova knjiga, kao prva znanstvena obrada tako značajnog hrvatskog teologa neoskolastičkoga razdoblja, pod vidom teološke i filozofske publicistike“ (str. 6). Napomenimo ovdje da se s ovom napomenom u cijelosti slažemo.

Djelo *Teološka publicistika Stjepana Bakšića* podijeljeno je na sljedeći način: *Predgovor*; *Uvod*; 1. *Spisateljski rad Stjepana Bakšića* (1.1. *Okolnosti*;

1.2. *Podjela spisateljskog rada Stjepana Bakšića*); 2. *Teološko-publicistički spisi* (2.1. *Vjerske sekte i hereze*; 2.2. *Papinstvo i Crkva*; 2.3. *Katolička sakramentologija*; 2.4. *Kršćanska antropologija*; 2.5. *Kristologija*; 2.6. *Marijino posredništvo*; 2.7. *Štovanje svetaca*; 2.8. *Ostali teološko-publicistički spisi*); 3. *Sadržajno-metodičke teološko-publicističke predilekcije* (3.1. *Katolicizam*; 3.2. *Dogmatičnost teologiziranja*; 3.3. *Ratio theologica*); 4. *Kritički osvrt* (4.1. *Povijesno-vremenski uvjetovana misao*; 4.2. *Suvremeni teološko-publicistički naglasci*); *Zaključak*; *Bibliografija*; *Kratice te*, konačno, *O autoru*.

U uvodu u knjigu autor ukratko rekapitulira i prezentira ono o čemu će u nastavku djela biti detaljnije govora. Naglasak je stavljen na, kako to autor piše, „rekonstrukciju“ teološko-publicističke faze spisateljskog Bakšićeva rada (usp. str. 11).

U prvom poglavlju rada Brebrić govori i izlaže općenito o Bakšićevu spisateljskom radu, a naglasak je na određivanju konteksta i uvjetovanosti i Bakšićeva života i njegova stvaralaštva. Zato se i donosi prikaz, naravno ukratko, njegova života i djelovanja te nakon toga nešto detaljnije autor elaborira događaje i u svijetu i kod nas, i na društve-

nom i na crkvenom području. Na kraju prvog poglavlja Brebrić pokušava sistematizirati Bakšićev spisateljski rad, ali je istodobno i sam svjestan koliko je to težak zadatak. „Pokušaj podjele spisateljskog rada Stjepana Bakšića, o kojemu je ovdje riječ, unaprijed je potrebno lišiti svake pretenzije za nekom sustavnošću ili želje da se njome u tom smislu postigne neki konačni ishod“ (str. 63). Na početku Bakšićeva stvaralaštva pojavljuju se literarni ili poetski spisi. Nakon toga, dolaze spisi govorničke i propovjedničke naravi, a ovdje na poseban način Brebrić ubraja njegovo pisanje u *Katoličkom listu* kao urednik od 1919. godine. U to ulaze i njegove propovijedi objavljene u istom listu, kao i drugi spisi sličnog usmjerenja. Brebrić spominje i Bakšićeve spise s područja ekleziologije i papologije kao posebnu kategoriju. „To su i općenito vrlo zastupljene teme teološke publicistike toga vremena u svijetu, pa se kroz njih ogleda Bakšićeva povezanost sa suvremenim strujanjima na općenitome području tadašnje teološke literature“ (str. 67). Tu su i spisi s područja sakramentologije, kristologije, mariologije, hagiologije, djela filozofskog, tj. društveno-moralnog područja (usp. str. 63–70).

U drugom poglavlju Brebrić izlaže detaljno o Bakšićevim teološko-publicističkim spisima. „U ovome dijelu prikazat ćemo pojedinačne Bakšićeve spise s područja teološke publicistike, uglavnom slijedeći njezinu podjelu u skladu s prethodnim poglavljem. Istaknut ćemo, dakle, one teološke spise koji na izravan način dodiruju neko od područja katoličke teologije te se bilo sadržajem bilo svrhom svojega nastanka u tom smislu mogu jasno odrediti“ (str. 71). Kada je riječ o vjerskim sektama i herezama, Brebrić ovdje sadržajno prikazuje Bakšićeve spise o: reformnim pokretima i herezama; adventistima; baptistima; mormonima; o kremaciji; teozofski spisi te, konačno, o spiritizmu. Kada je riječ o papinstvu i Crkvi, ovdje ulaze Bakšićevi spisi o: nepogrešivosti pape; pontifikatu pape Pija XI.; spisi o društveno-kulturalnom značenju papinstva te, konačno, spisi o papi i socijalnom pitanju. U spise o katoličkoj sakramentologiji Brebrić ubraja one koji govore o nerazrješivosti ženidbe; o obitelji; o nužnosti euharistije za spasenje te, konačno, spisi o euharistiji kao sakramentu crkvenog jedinstva. Slijede zatim spisi iz kršćanske antropologije; kristolatrije; Marijina posredništva; štovanja svetaca te ostali

spisi koji govore o eshatologiji, spisi filozofsko-teološke naravi, društveno-moralni spisi, enciklopedijski spisi, božićni i uskrсни uvodnici te, konačno, urednički spisi. Kada je riječ o Bakšićevu uredničkom radu u časopisima *Katolički list* i *Bogoslovska smotra*, onda smatramo važnim ovdje donijeti Brebrićevu ocjenu o tom pitanju: „Iako bi dublja analiza idejnog i programatskog profila spomenutih časopisa, koje je Bakšić dugi niz godina uređivao, a s obzirom na njegov osobni utjecaj, bila zasigurno vrlo korisna, ovdje se u to ne možemo upuštati. Ipak, možemo primijetiti barem toliko da općenita intelektualna i znanstveno-teološka razina *Katoličkog lista* u vrijeme Bakšićeva urednikovanja – što dakako, nije ni posebno u istome smislu isticati za *Bogoslovsku smotru* – pobuđuje dojam o visoko postavljenim kriterijima samoga urednika u tom pogledu“ (str. 373).

U trećem poglavlju Brebrić pruža „jednu moguću sintezu njegova iznimno bogatoga i raznolikoga pisanog opusa“ (str. 375). Bakšićeve tri najznačajnije sadržajno-metodičke teološko-publicističke predilekcije autor razvrstava u tri osnovne skupine i to: katolicizam; dogmatičnost teologiziranja i *ratio theologica*. „Ovakvoj

podjeli odgovara moguća kvalifikacija Bakšića kao katoličkog ideologa, dogmatičara i (neo) skolastika“ (str. 375). Brebrić jasno zauzima stav da je katolicizam ključna tema Bakšićeve teološke publicistike. „Pišući o njoj često, i na izrazito afirmativan način, mnoge se manje izrazite ili pojedinačne teme s područja njegove publicistike u konačnici ili odnose ili svode na ovu sveprisutnu temu“ (str. 376). Nadalje, Brebrić ističe kako se većina Bakšićeve teološke refleksije odnosi na promišljanje o temeljnim istinama katoličke vjere (usp. str. 393). Na koncu, autor naglašava kako je studiranjem Bakšićevih djela publicističke naravi zaključio kako njegova „teološka refleksija najviše obiluje dokazivanjem *ex ratione teologica* u onim teološko-publicističkim spisima koji obrađuju izrazite teološke teme katoličke dogmatike, odnosno, u tekstovima koji sadrže neke izrazito spekulativne dogmatsko-teološke teme“ (str. 412).

Konačno, u četvrtom poglavlju Brebrić pruža jedan kritički osvrt na Bakšićevu teološku publicistiku u cjelini pružajući određene teološke prosudbe. Autor se ipak razumljivo ograđuje: „Odmah treba istaknuti da ovdje nije riječ o sustavnoj kritičkoj prosudbi bilo valjanosti nekih Bakšiće-

vih teoloških zaključaka, bilo originalnosti i aktualnosti njegove teološke misli“ (str. 425). U ovom kontekstu, kako smo već ispred naglasili, autor svoj kritički sud pruža u dva slijeda. Ponajprije naglašavajući povijesno-vremenski uvjetovanu Bakšićevu misao, a što je i očekivana prosudba jer svaki autor, pa i Bakšić, živi i djeluje u nekome povijesnom vremenu koje više ili manje na njega i utječe. Drugo, ističe Bakšićeve suvremene teološko-publicističke naglaske. Ovdje Brebrić uistinu detaljno i stručno obrazlaže područje po područje Bakšićeva teološko-publicističkog stvaralaštva i sustavno ga izlaže i smješta u širi teološki kontekst.

Zaključak pruža jedan sažeti uvid u sve ono što je autor u ovoj opširnoj i nadasve vrijednoj studiji želio prikazati i tematizirati. Na kraju Brebrić pruža jedan opći i vrlo dobar sažetak Bakšićeva teološko-publicističkog rada te naglašava i neke suvremene momente i zbog toga donosimo te riječi u cijelosti: „Teološka publicistika Stjepana Bakšića jedno je od najsvjetlijih primjera našega domaćeg, kako teološkog, tako i publicističkog stvaralaštva. Njegov život i rad predstavljaju ohrabrujući poticaj ali i obvezu aktualnog razvitka suvremene hrvatske teo-

loške publicistike. On je u okviru povijesnih i znanstvenih mogućnosti svojega vremena pokazao da je moguće pisati istovremeno znanstveno-teološki i publicistički. To znači barem dvoje: objektivno i aktualno. U mjeri u kojoj je to došlo do izražaja u ovoj knjizi, nadamo se da će biti od koristi i našoj znanstven-teološkoj i katoličkoj publicističkoj javnosti. Svrha ovdje prezentiranih istraživanja bit će postignuta već i ako se, barem u nekoj mjeri, svrati pozornost na Stjepana Bakšića kao neumornoga crkvenog, kulturnog i znanstvenog radnika dvadesetoga stoljeća hrvatskog katolicizma, koji je za sva trud što ga je uložio u život Katoličke crkve i razvitak teoloških znanosti i teološke publicistike na našem prostoru snagu crpio iz duboke i iskrene kršćanske vjere, pa se sve ono što nam je ostavio u svojem pisanom opusu, doima proživljenim, iskrenim i napisanim iz vlasti-

toga znanstvenog uvjerenja, ali i iz dubokoga duhovnog iskustva“ (str. 481).

Knjiga Stjepana Brebrića o teologu Stjepanu Bakšiću predstavlja uistinu vrijedno djelo kojim se na jedan način ispravlja i svojevrсна dosadašnja nepravda prema ovom našem uistinu vrijednom teologu i svećeniku te se na znanstven, sustavan i objektivan način izlaže o dijelu njegova stvaralaštva, a to je teološka publicistika. Spomenimo ovdje i činjenicu da je Brebrić nastavio svoja istraživanja o Bakšiću te je 2015. godine obranio i doktorski rad na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu iz dogmatske teologije na temu *Kristologija u dogmatskoj teologiji Stjepana Bakšića*. Držimo da bi svakako bilo vrijedno i ovo djelo u cijelosti objaviti kako bismo imali još sustavniji i detaljniji pregled Bakšićeva teološkog stvaralaštva u cjelini.